

حسابداری محیط زیست

لیلا پاک‌گوهر

مقدمه

سیستم اطلاعات حسابداری به‌عنوان جزء مهمی از سیستم اطلاعات مدیریت می‌تواند نقش بسزایی در کمک به حفاظت از محیط زیست از سوی شرکتهای تولیدی آلاینده برعهده گیرد. اینکه مخارج مصرف‌شده برای محیط زیست از سوی شرکت چگونه در حسابها منعکس شود یا نحوه افشای آنها چگونه باشد، مسائلی است که حسابداری می‌تواند با پرداختن به آنها، اطلاعات مناسبی به مدیریت ارائه کند. لازمه چنین کمکی وجود قوانین و مقررات حفاظت محیط زیست برای شرکتهای تولیدی و همچنین ایجاد رهنمودهای حسابداری لازم از سوی مجامع حرفه‌ای است.

امروزه جوامع انسانی در حال رشد و توسعه‌اند؛ کارخانه‌ها و واحدهای انتفاعی در تأثیر متقابل با سایر اجزا به‌عنوان جزئی از این جوامع در حال رشد هستند و موارد جدیدی را وارد عرصه جهانی می‌کنند. بنابراین، اداره هر واحد اقتصادی نیازمند به‌کارگیری سه عامل منابع انسانی، منابع پولی و منابع طبیعی است. نقش و به‌کارگیری این سه عامل در تولید و ادامه فعالیت اقتصادی شامل حسابداری نیز می‌شود؛ زیرا چنانکه می‌دانیم

حسابداری فرایند بیان و تفسیر وقایع دارای اثر مالی بر واحد اقتصادی به زبان پولی را بازگو می‌کند. بدین ترتیب مفاهیم حسابداری منابع انسانی^۱، حسابداری اجتماعی^۲ و حسابداری محیط زیست^۳ مطرح می‌شود. قبل از اینکه به شرح حسابداری محیط زیست پرداخته شود، تعریفهای مختصری از حسابداری منابع انسانی و اجتماعی ارائه می‌گردد.

حسابداری منابع انسانی کاربرد روشهای حسابداری در محدوده مدیریت نیروی انسانی بوده و اساساً سیستمی است که به مدیریت سازمان می‌گوید در طول زمان چه تغییراتی در منابع انسانی سازمان رخ داده است. این حسابداری به‌عنوان ابزار تصمیمگیری، برای مدیریت منابع انسانی سازمان ایفای نقش می‌کند. هدف سیستم حسابداری منابع انسانی، تسهیل مدیریت افراد است که از آن به حسابداری مدیریت منابع انسانی نیز یاد می‌شود (موک، ۱۹۷۱).

حسابداری اجتماعی نیز بخشی از دانش حسابداری است که هدف آن اندازه‌گیری و گزارشگری اثرهای اجتماعی ناشی از فعالیتهای واحد تجاری است. از آنجاکه هر واحد تجاری عضوی از جامعه‌ای است که در آن فعالیت می‌کند و به‌طور مستمر در تعامل با سایر اعضای جامعه می‌باشد، با استناد به قراردادهای نانوشته اجتماعی بین اعضای جامعه که برای حفظ منافع تمامی اعضا وضع شده‌اند، ضرورت دارد واحد تجاری از تعهدات و مسئولیتهای خود آگاه بوده و آنها را محدود به حفاظت منافع سهامداران نداند؛ بلکه در قبال سایر گروههای اجتماع از قبیل اعتباردهندگان، کارکنان، مشتریان و فروشندگان و دیگر گروههای موجود در جامعه و همچنین محیط زیست تعهدات و مسئولیتهای لازم دیگری را نیز پیرامون خود احساس کند.

برای مثال، در سیستم حسابداری مسئولیتهای اجتماعی، گزارشگری نتایج عملیات واحد تجاری محدود به روش سنتی مقابله درآمد با هزینه‌ها نخواهد بود، بلکه ضرورت دارد که دامنه این مقابله گسترش یافته و هزینه‌ها و منافع واحد تجاری را نیز در برگیرد.

حسابداری محیط زیست چیست؟

حسابداری محیط زیست در برگیرنده مجموعه قواعدی است که موجب

بهبود توان سیستم حسابداری برای شناسایی، ثبت و گزارشگری آثار ناشی از تخریب و آلودگی محیط زیست می‌شود. حسابداری محیط‌زیست مبتنی بر تلفیق محیط‌زیست به‌عنوان یک منبع سرمایه و در نظر گرفتن هزینه‌های زیست‌محیطی به‌عنوان یکی از هزینه‌های قابل قبول در فرایندهای اقتصادی و محاسباتی می‌باشد. هدف حسابداری زیست‌محیطی، فراهم آوردن اطلاعاتی است که برای ارزیابی عملکرد، تصمیم‌گیری، کنترل و گزارشگری بتواند به مدیران یاری رساند.

حسابداری زیست‌محیطی بر مفاهیم اقتصادی و محیط‌زیست بناشده و کاربرد آن با توجه به استفاده نکردن از ارزشهای مبتنی بر بازار، مستلزم ایجاد تغییر در فرهنگ است. حسابداری زیست‌محیطی، بخشی از این تغییرات را در سازمان و بخش وسیعتری از آن را در جامعه ارائه می‌کند و با ارائه شناخت اساسی بیشتر و مشارکت در فعالیتهای کاری روزانه به تعیین هدف توسعه مستمر به‌عنوان رویکردی خاص، کمک می‌کند. (خوش طینت، ۱۳۸۵)

نحوه برخورد با هزینه‌های محیط زیست

هنگامی که برای مؤسسه‌ای هزینه زیست‌محیطی معینی در دوره جاری محتمل می‌شود، باید برای کدام دوره حسابداری هزینه شود؟ آیا باید سرمایه تلقی گردد یا هزینه و یا تعدیل دوره قبل؟ هزینه‌های زیست‌محیطی یک دوره معین ممکن است در نتیجه مخارج جاری یا مورد انتظار آینده یک دارایی یا خدمت، ایجاد شده باشد.

هزینه زیست‌محیطی که در نتیجه مخارج جاری ایجاد شده باشد به‌وضوح در صورت‌های مالی شناسایی خواهد شد و هزینه محیط زیست که در نتیجه مخارج آینده مورد انتظار محتمل می‌شود، زمانی در صورت‌های مالی شناسایی خواهد شد که دارای معیارهای شناسایی بدهی باشد.

در صورتی که هزینه زیست‌محیطی ناشی از تغییر در برآورد باشد، مطابق با استانداردهای مربوط به تغییر در برآورد با آن برخورد می‌شود.

هزینه‌های محیط زیست که به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم با منافع دوره جاری مرتبط هستند، باید در دوره جاری هزینه شوند. به‌علاوه، هزینه‌های محیط زیست که به‌عنوان هزینه‌های دوره یا زیان تلقی می‌شوند، باید در دوره جاری حذف شوند. بسیاری از هزینه‌های زیست‌محیطی را می‌توان با استفاده از تصمیم‌گیریهای تجاری بهتر، سرمایه‌گذاری در فناوریهای سازگارتر با محیط زیست (صنایع

سبز) و طراحی دوباره فرایندها و محصولات تولیدی به‌طور درخور ملاحظه‌ای کاهش داده و یا بطور کامل آنها را حذف کرد؛ زیرا برخی از این هزینه‌ها ممکن است هیچ ارزش افزوده‌ای برای سیستم و یا محصول ایجاد نکنند. مدیریت بهتر هزینه‌های زیست‌محیطی قادر خواهد بود عملکرد زیست‌محیطی شرکت را بهبود بخشیده و مزایای درخور اعتنایی را برای جامعه به‌همراه داشته باشند.

اصول اساسی در چارچوب حسابداری فعلی

در حسابداری بهای تمام‌شده تاریخی، مبادلات به قیمت مبادله ثبت شده و قیمت مبادله معرف ارزش متعارف است. در صورتی که مخارج مؤسسه دارای منافع اقتصادی آینده مورد انتظار باشد، به‌عنوان مخارج سرمایه‌ای تلقی می‌گردند و در غیراین صورت، هزینه محسوب خواهد شد.

بر این اساس، هزینه‌های زیست‌محیطی که در طول ساخت یا توسعه یک دارایی واقع شده و دارای منافع اقتصادی آینده باشند، سرمایه‌ای تلقی می‌گردند و در صورت نداشتن منافع اقتصادی آینده، هزینه منظور خواهند شد.

به‌طور کلی مخارج آلودگی محیط‌زیست باید هزینه شوند و تنها در صورت داشتن هر یک از معیارهای زیر ممکن است سرمایه‌ای تلقی گردند.

• هزینه‌هایی که عمر اموال یا ظرفیت تولید را افزایش داده یا ایمنی یا کارایی اموال را بهبود می‌بخشند.

برای شناسایی این معیار، وضعیت دارایی بعد از تحمل این هزینه‌ها با زمان تحصیل آنها مقایسه می‌شود.

• هزینه‌هایی که کاهش یا جلوگیری از آلودگی محیط زیست انجام می‌گیرد که مربوط به عملیات یا فعالیتهای آینده هستند.

برای تشخیص این هزینه‌ها که برای بهبود اموال صورت می‌گیرد آنها را با شرایط دارایی در زمان تحصیل مقایسه می‌کنند، و

• هزینه‌هایی که به‌منظور آماده کردن اموالی که برای فروش گذاشته شده‌اند، تحمل می‌شود.

حسابداری زیست‌محیطی برای چه شرکت‌هایی قابل اجراست؟

حسابداری زیست‌محیطی را می‌توان برای شرکت‌های بزرگ و کوچک، صنایع مختلف و یا در بخشهای تولیدی یا خدماتی در مقیاسهای بزرگ و یا در مقیاسهای کوچکتر، با روشی منظم و سیستماتیک یا براساس مبانی مورد نیاز در بخشهای تولیدی یا خدماتی به‌کار گرفت. شکل انتخاب حسابداری محیط زیست توسط شرکتها، هدفها و دلایلهای استفاده از آن را منعکس کرده و حمایت مدیران ارشد در هر شرکت برای موفقیت در

اجرای حسابداری زیست‌محیطی ضروری خواهد بود، زیرا تعهد مدیران ارشد سازمان در اجرای آن، عامل مؤثری برای ایجاد انگیزه و نگرش مثبت کارکنان برای پذیرش حسابداری محیط‌زیست خواهد بود.

بدین ترتیب شرکتها برای اجرای حسابداری محیط زیست باید سیستم‌های عملیاتی شامل طراحان سیستم، شیمی‌دانها، مهندسان، مدیران تولید، اپراتورها، کارمندان، دایره خرید و حسابداران را در کنار یکدیگر به کار گیرند، زیرا حسابداری محیط زیست برای گردآوری اطلاعاتی نیازمند تمام گروه‌های یادشده بوده و این افراد برای رسیدن به دیدگاه مشترک، نیاز به گفتگو با یکدیگر دارند. شرکتهایی که دارای سیستم رسمی مدیریت زیست‌محیطی هستند، ممکن است مایل باشند که به حسابداری محیط زیست نیز رسمیت بخشند، زیرا این موضوع ابزار حمایتی برای گرفتن تصمیم‌های منطقی در این شرکتهاست. همچنین در بسیاری از شرکتهایی که اجرای سیستم‌های جدید تجاری را شروع کرده و یا در حال تجربه آن هستند، حسابداری محیط زیست می‌تواند در هر یک از روشهای زیر نقش داشته باشد:

- هزینه‌یابی بر مبنای فعالیت،
- مدیریت بر مبنای فعالیت،
- مدیریت کیفیت جامع،
- نگرش زیست‌محیطی، و
- فرایند مهندسی مجدد و کاهش هزینه‌ها.

همه روشهای پیشگفته با حسابداری محیط زیست مطابقت و می‌توانند منبعی برای گردآوری اطلاعات به منظور گرفتن تصمیم‌های تجاری محسوب شوند.

شرکتهای کوچک نیز می‌توانند سیستم مدیریت زیست‌محیطی رسمی نداشته باشند، اما ممکن است حسابدار زیست‌محیطی موفقی را به اجرا درآورند. اما در شرکتهای بزرگ برای استفاده از این نوع حسابداری، تعهد و الزام مدیریت ضروری است.

شناسایی بدهی

بر اساس مفاهیم حسابداری، شناسایی بدهی زمانی صورت می‌گیرد که بتوان آن را به‌طور منطقی برآورد کرد. وقتی محدوده مبالغ برآوردی مخارج آینده محیط زیست که مشمول تعریف بدهی است، تعیین شد، باید مبلغی معوق شود. هنگامی که مخارج آینده محیط زیست محتمل باشد، مدیریت قادر خواهد بود برای مخارج آینده، دامنه مبالغ منطقی را برآورد کند. اما در برخی شرایط ممکن است تعیین دامنه برای مبالغ برآوردی میسر نباشد. در این حالت، مخارج آینده شناسایی نشده و تنها ماهیت بدهی افشا خواهد شد.

خلاصه و نتیجه‌گیری

حسابداری محیط زیست نه تنها باید یک سیستم هشداردهنده کافی

تراز نگار

فکری نو

طرحی نو

تجربه ای نو

بستانکار	بدهکار
سادگی و کارایی	قیمت مناسب
کارانتهی و پشتیبانی یکساله	اعتماد حسابداران
استرداد یکماهه	دفتر آموزش:
تسهیلات ویژه اعضای انجمن	مجمع آموزشی نصر دانش
راهکارهای جامع مالی	
SQL server	
C#. 2005	
تراز نگار	تراز نگار

تهیه و تنظیم: شرکت رویال مهر رایانه

واحد فروش: ۴۴۰۲۶۴۹۱ - ۲

واحد پشتیبانی: ۲۲۶۳۳۶۲۳ - ۴

فروش و پشتیبانی ۲۴ ساعته:

۰۹۱۲ - ۳۲۵۳۴۷۱   ۰۹۱۹ - ۲۸۰۲۰۲۵

WWW.Royalmehr.com

آموزش: تهران، خیابان آزادی، بعد از مترو نادمان،

جنب بانک کشاورزی پلاک ۳۸۹ طبقه اول واحد ۸

تلفن: ۷ - ۶۶۰۸۱۹۸۶ - ۶۶۰۲۲۳۴۶ تلفنکس:

WWW.amnoozeshi-nasr.blogfa.com

را برای حوادث زیست محیطی فراهم آورد، بلکه بتواند در نهایت ملاحظات اکولوژیک را نیز ارتقا بخشد. یکی از گامهای اساسی و موثر برای مقابله با آلودگی و انهدام محیط زیست، تعقیب و مجازات مرتکبان جرایم علیه محیط زیست و تدوین و تنظیم قوانین مقررات حوزه‌های مختلف محیط زیست است. به منظور موفقیت هر چه بیشتر در جهت حمایت از محیط زیست و جلوگیری از انواع آلودگیها و انهدام مظاهر محیط زیست، کشورها تلاش دارند با توجه به توسعه و پیشرفت صنعت و تکنولوژی و ایجاد اشکال جدید آلودگی و نیز تجربیاتی که در رویه غذایی به دست می‌آورند، قوانین و مقررات مترقی و در عین حال موثر و مفید را تصویب و اجرا کنند. کشور ما نیز با توجه به تحولات و رشد صنایع و دگرگونی و بروز انواع آلودگیها، ضروری است قوانین و مقررات زیست محیطی، به ویژه در زمینه‌هایی که خلاء بیشتری وجود دارد، تدوین و تصویب شود. سازمانها برای استفاده و به کارگیری این سیستم حسابداری نیازمند آشنایی و داشتن و رویه مناسب از سوی مراجع تدوین کننده هستند. بدین ترتیب ضروری است مراجع تدوین کننده رهنمود در زمینه حسابداری با ارائه دستورعمل مناسبی در مورد نحوه برخورد سازمانها با مخارج زیست محیطی، امکانات ایجاد و به کارگیری عمومی حسابداری محیط زیست را فراهم آورند.

پانوشتها:

- 1- Human Resource Accounting
- 2- Social Accounting
- 3- Environmental Accountant

منابع:

- ✓ خوش طینت، محسن، عوامل بازدارنده توسعه حسابداری محیط زیست در ایران
<http://www.Dehkade-ma.com>
- ✓ عسگری، محمد رضا، حسابداری مسئولیتهای اجتماعی، تدبیر، ۱۸۹، بهمن ۱۳۸۶
- ✓ میرزایی، غلامرضا، حسابداری و حسابرسی محیط زیست، حسابدار، ۱۳۳
- ✓ پاکدل، سعید، فرصتها و چالشهای فراوری سیستمهای حسابداری منابع انسانی حسابدار، ۱۸۸، آبان ۱۳۸۶
- ✓ سجادی، حسین، جلیلی، امیر، حسابداری محیط زیست، حسابدار، ۱۸۶
- ✓ شاه ویسی، فرهاد، سلیمانیان، محمد، حسابداری محیط زیست، حسابدار، ۱۳۸۶، مرداد
- ✓ <http://library.agri-bank.com/namamatn>